

Knihovna filosofie FF UK
v Praze

časopis:

nomáda

STUDENTSKÝ ČASOPIS PRO FILOSOFII

říjen 1998

cena 10,-

1

nomáda

• O B S A H •

Texty

Josef Fulka, Jan Hasala:

Georges Bataille a jazyk 4

Vít Pokorný:

Poznámky k četbě Ideen II 6

Mimo žánry

Ondřej Petrželka:

Ohlédnutí za fotbalovou sezónou 1997/98 9

O. Prcín:

Z hypnagogických kuloárů I. 10

Recenze

Petr Urban:

Krátká úvaha nad jednou recenzí 10

Ivan Landa:

Úvaha nad knihou Roberta Spaemanna „Základní mravní pojmy a postoje“ 12

Studentská anketa ÚFaR 15

Zprávy z knihovny

Práce studentů ÚFaR 18

Filosofie a internet

Vít Pokorný:

Výsledky pohybu v síti 19

Slovo úvodem

Milí čtenáři, prvním číslem se vám představuje časopis studentů filosofie a religionistiky Nomáda. Co nebo kdo je Nomáda? Za prvé bytost, která se potuluje, kočuje bez stálého zakotvení, bytost, která nikam nepatří, a tak je všude, ačkoli vlastně nikde. Nomáda nemá žádnou stálou adresu, jen schránku nomada@ff.cuni.cz, kterou si čte z různých míst. Nomáda je dále bytostí, která ve svém putování pociťuje jisté osamění. Toulá se od přednášky k přednášce, od semináře k semináři, usedá vedle jiných nomád, s nimiž je schopna vystudovat školu aniž by se s nimi seznámila, v každé z těchto oáz se napije z jiné studny, což zažene její žízeň jen dočasně. Trvalé a spolehlivé východisko z takového osamělého a žíznivého putování neexistuje. Je tu jen možnost setkat se s jinými nomádami, pohovořit o studnách, které zahání žízeň, a strávit s nimi pár příjemných chvil.

Milí čtenáři, rádi bychom, abyste považovali časopis Nomáda za prostor, kde můžete zveřejnit své názory, připomínky a náměty jak ke studiu filosofie tak k filosofii samé. Rádi bychom, aby diskuse na stránkách Nomády byly věcné a neupadaly do osobních šarvátok.

Hlavní část časopisu tvoří rubrika „Texty“, kde chceme zveřejňovat původní studentské práce. Pokusíme se zde publikovat texty, které spolu budou tematicky souviset. Ačkoliv se zdá, že Georges Bataille a Edmund Husserl, hlavní to hrdinové „Textů“ tohoto čísla, spolu mají společné leda tak století, vidíme, že se zásadním způsobem vyjadřují k roli rozumu, subjektu a těla v myšlení tohoto století. Že tak činí z radikálně odlišných perspektiv, určitě není na škodu věci.

Z toho všeho je zřejmé, že časopis Nomáda nechce preferovat jeden filosofický směr před jiným, chce být otevřeným fórem, a tak odrážet názory příspěvatelů. Pokud vám tedy zaměření prvního čísla neseď – je příliš zasněné, iracionální, psychologizující, fenomenologizující či kdoví jaké ještě – jste to právě vy, kdo to může změnit. Obsah časopisu se bude odvíjet z vašeho zájmu o něj. Prosíme vás proto, **piště!** Příspěvky můžete předávat členům redakce nebo je posílat v e-mailové podobě do naší schránky (uveďte prosím co nejvíce kontaktů na sebe a přiložte své foto). Rozsah: 1 – 6 stran, maximálně cca. 13 000 úhozů.

Nové knihy

Ludvík Regner

V této rubrice bychom se chtěli pokusit o shrnutí alespoň větší části filosofické literatury, jež vychází přibližně od začátku července do konce října roku 1998. Nemyslíme si, že by náš seznam byl naprosto vyčerpávající, protože tento časopis je připravován s jistým předstihem a do vydávání jednotlivých titulů mohou zasáhnout nečekané změny. Přesto věříme, že naše rubrika může posloužit přinejmenším při orientaci v množství nakladatelství a knih, které dnes na našem trhu působí, a že se nám podařilo zachytit alespoň to důležité, na co se můžeme do podzimu těšit.

Seznam je seřazen abecedně podle názvů nakladatelství a u titulů psaných kurzívou není jisté, zda se je podaří vydat do konce října.

Argo

- M. Eliade: Svoboda a nesmrtnost

Archa

- J. L. Abeilán: Myšlenky pro 20. století
- Borradoriová: Americký filosof
- J. Derrida: Ostrohy; Styly Nietzscheho; Gramatologie; Disseminace

Dauphin

- M. Foucault: Dohlížet a trestat
- R. Girard: Lež romantismu a pravda románu

Filosofia

- A. Mokrejš: Hermeneutické pojetí zkušenosti
- J. Zmr: Máme-li kulturu, je naší vlastní Evropa. Herbartismus a česká filosofie

- J. Peregrin (ed.): Obrat k jazyku. Druhé kolo
- L. Tondl: Technologické myšlení a usuzování
- R. Descartes: Principy filosofie / Principia philosophia
- Bečková, Urbánek (ed.): Acta Comeniana 12 (studie k dějinám myšlení 17. stol.)
- Filosofické dílo René Descartesa (soubor zamýšlení českých i zahraničních autorů)
- P. Kořátko: Význam a komunikace
- Günther, Bubner, Fischer, Koller: Spor o spravedlnost
- J. Novozámská: Existoval existencialismus?

Herrmann a synové

- J. Dubuffet: Dusivá kultura
- M. Foucault: Archeologie vědění

Hynek

- V. Flusser: Bezodno
- V. Sperling: Arthur Schopenhauer. Filosofie jako umění a poznání
- L. Wittgenstein: O jistotě
- G. Figal: Heidegger. Úvod
- M. Montinari: Fridrich Nietzsche. Úvod
- Schmidt, Spreckelsen: Nietzsche pro začátečníky – Tak pravil Zarathustra
- J. Nida-Rümelin (ed.): Slovník filosofie současnosti

Mladá Fronta

- E. Tugendhat: Tři přednášky o etice

Prostor

- I. Berlin: Čtyři eseje o svobodě
- H. G. Adler: Svoboda a bezmoc

- B. Lang: Heideggerovo mlčení

Oikúmené

- J. B. Lotz: Martin Heidegger a Tomáš Akvinský
- B. Waldenfels: Znepokojujivá zkušenost cizího
- M. Weber: Metodologie sociologie a politologie
- L. Fuller: Morálka práva
- K. Gödel: Filosofické eseje
- K. Kerényi: Mytologie řeků (2.díl)
- R. Spaemann: Štěstí a blahově

Rezek

- Aristotelés: Politika
- J. de Vries: Základní pojmy scholastiky
- Liber de causis, latinsko – české vydání knihy neznámého autora středověku.

Slon

- E. Durkheim: Sociologie a filosofie
- A. Giddens: Důsledky modernity
- S. Hubík: Sociologie vědění

Vesmír

- I. M. Havel: Otevřené oči a zvednuté obočí (soubor esejů o vědeckém poznání a přirozeném údivu člověka)

Votobia (Olomouc)

- H. Ebeling: Martin Heidegger

Votobia (Praha)

- E. Rádl: Dějiny filosofie, 1. a 2. díl

Vyšehrad

- M. Novak: Filosofie svobody
- C. Tresmontant: Bible a antická tradice

- V. Prach: Řecko-český slovník
- kol.: Mluvnice řečtiny
- kol.: Cvičebnice řečtiny
- Hošek: Výbor z díla sv. Augustina

Zvon

- E. Lévinas: Být pro druhého / Dva rozhovory

nomáda 1

- šéfredaktor *Jakub Čapek*

- redaktoři *Vít Pokorný, Ivan Landa, Petr Urban*
- zprávy z knihovny *Lenka Sýkorová*
- obálka *Helena Šantavá*
- sazba & tisk *Rachollini*

Cena časopisu jen **10 Kč**

Vychází 18. 10. 1998

Časopis *Nomáda* obdržíte v knihovně Ústavu pro filosofii a religionistiku nebo od členů redakce....

Toto číslo vychází s finanční podporou dětské lékařky MUDR. Vlasty Čapkové z Děčína. Vřelé díky.

Georges Bataille – mezi surrealismem a postmodernou

Georges Bataille a jazyk.

Josef Fulka, Jan Hasala

Jazyk

Jazyk. Bataille o něm nikdy nemluví. Zatímco ke konci jeho života se intelektuální klima ve Francii dostává pod nadvládu jakéhosi imperialismu označujícího, Bataille se tohoto pohybu neúčastnil. Jeho „vnitřní zkušenost“ není ani v nejmenším zkušeností jazykovou – jazyk této zkušenosti naopak brání a vnitřní zkušenost nemůže ze samé své podstaty vstoupit do řádu jazykové artikulace. Ona praxe, kterou Bataille nazývá vnitřní zkušeností, zasahuje spíše do oné translingvistické vrstvy komunikace, která byla ve středověku reprezentována Slovem, jež není nějakou nálepkou, která by reprezentovala referent – jde o Slovo, které věci naopak vytváří, a to, co označujeme jako referent, ve skutečnosti není ničím jiným než známkou oné nám nepříístupné roviny jazyka. Bataille sám vnitřní zkušenost definuje jako to, co obvykle nazýváme zkušeností mystickou. Podle Sv. Augustina se tento Boží jazyk zjeví poté, co přijde den posledního soudu, ve své čisté podobě, jakožto „nuda lux“. Nebyl Bataille – nadšený posluchač Kojevyovské přednášky – přesvědčen, že k něčemu podobnému dojde na konci dějin? A nakonec by se dalo říci, že k tomu skutečně došlo. Bataille o jazyce nemluví, protože jej vynalézá. Bataille – logothetos. Stejně jako Platonův zákonodárce přiděluje v souladu s přirozeností co nejlepší jazyk zkušenosti, o které mluví – zkušenosti vytržení a transgrese, která přirozeně obchází jakoukoliv možnost pozitivní konceptualizace. Jazyk, tak jak s ním zacházejí strukturalisté, tj. jazyk, který se odmítá zabývat něčím jiným než označujícím a označovaným, byl pro Bataille nepoužitelný. Návrat k mystické zkušenosti znamená návrat k jejímu jazyku a jeho následnou rekonceptualizaci. Bataillův jazyk je jazykem u-topie, která je zároveň a u-chronií. Čas vnitřní zkušenosti je totožný s konceptem času mystické filosofie, tak jak jí prezentuje Kojève ve svých přednáškách o Hegelovi. Bataille se jednoznačně zařazuje mezi logothety to-

hoto století – Artauda, tvůrce psychotického jazyka „těla bez orgánů“, Freuda, objevitele jazyka nevědomí, a dalších. Bataillův jazyk (jazyk u-topie, přebytku) vrostl do způsobu vyjadřování celé řady dalších intelektuálů a jejich strategií, ať už je to Foucaultova archeologie, Derridova dekonstrukce, spekulární pohled na feminitu L. Irigarayové nebo sémanalýza J. Kristevy. Právě v jejich dílech se Bataillův jazyk stal oním „holým světlem“.

Bataille a jeho vliv na postmoderní myšlení

Georges Bataille nebyl postmoderní filosof. Oblasti jeho zájmu, stejně tak jako některé jeho metody bývají často předmětem úvah myslitelů řazených do oblastí postmoderny. Jedná se zejména o témata „vnitřní zkušenosti“, „transgrese“ nebo „prokleté části“.

Úsilí řady z takzvaných postmoderních autorů se soustřeďuje kolem takových témat jako jedinečnost, jiné, hranice, odvrácená strana, nahodilost, které jsou vzhledem k běžné diskurzivní praxi v obdobném postavení jako Bataillovská „vnitřní mystická zkušenost“. Bataille nepřipravil svým pokračovatelům pouze „předmět“ pro jejich úsilí.

Jeho dílo totiž můžeme interpretovat jako neustálý pokus o únik z tradičních metafyzických nebo ontologických modelů, pokus o únik z filosofie subjektu. Bataillův exkurz do oblasti energeticko-ekonomických modelů nabízí v této souvislosti tu výhodu, že můžeme odhlédnout od dichotomie subjektu a objektu, neboť prostřednictvím všeobecně integrující rovnováhy ekonomie nemůže být dána přednost žádné z obou stran.

Bataille ve své všeobecné ekonomii načrtává takový způsob zkoumání, který nejen není veden z předem zajištěných pozic subjektu, ale který si ani neklade za cíl postižení nějakého předmětu na způsob klasického objektu. Prostřednictvím ekonomické teorie vytváří Bataille první ze strategií zpřítomnění toho, co není pojmenovatelné pomocí objektivizujících katego-

rií, strategií, které byly později v plné síle rozvinuty zmíněnými autory.

Jako příklad můžeme uvést archeologickou metodu Michela Foucaulta, který ve svém textu Dějin šilenství nemluví o samotném šilenství. Šilenství není jeho tématem (ve smyslu objektu). Zajímá se o to, jakým způsobem, za jakých okolností a prostřednictvím jakých procedur a institucí jsou jistí lidé shledáváni jako šílení. Podobně jako Bataille, zvolil a Foucault určitou strategii a s její pomocí se snaží uchopit šilenství, aniž by ho objektivizoval ze strany rozumu. Bataille sleduje dva možné způsoby využívání přebytku energie, Foucault si všimá procesů vylučování, ohraničení a eliminace jiného. Michel Serres se ve své studii o Dějinách šilenství ptá: jak může Foucault psát o šilenství, aniž by se připojil k objektivujícímu diskurzu? Mluvit o šilenství vyžaduje, abychom si vybrali nějaký jazyk. Vzápětí však odpovídá: Jedno z tajemství tohoto jazyka je, jak se nám zdá, následující: Michel Foucault se rozhodl napsat své dílo v jazyce geometrie: je to však geometrie pochopená takřka jako je ve stavu zrodu, právě v okamžiku, kdy je ještě estetickou a už formální, v okamžiku, kdy je forma jejího vyjadřování ještě konkrétní a už vysoce přísná. Tento geometrický jazyk používá výrazy jako prostor, prázdno, hranice, vyčlenění, a jejich pomocí zachytává historické procesy, jimiž šilenství procházelo. Schéma odněkud – někam – ještě ano – už ne, je zde velmi frekventované. Serres dále tvrdí: prostorový styl, který vyjadřuje základní zkušenost s karanténou, se stává stylem podmínek možnosti tohoto mlčení. Bataillova všeobecná ekonomie sice ještě není strategií stejného řádu jako Foucaultova archeologie nebo Derridova textualita, zahrnuje nicméně podstatné motivy pozdějších východisek jeho pokračovatelů.

Bataillova ekonomická teorie

V knize „Prokletá část“ zkoumá Bataille různé společenské formace podle toho, jak nakládají s přebytkem energie, tj. jakou formou tuto energii používají. Pojem energie, a především způsob, jak je tato energie dále spotřebovávána, umožňuje zkoumat na jedné (energeticko-ekonomické) rovině různé společnosti, jež zdánlivě nemají nic společného.

Pomocí všeobecné ekonomie však Bataille může vypovídat o zdánlivě nesmyslných pohybech energií, o takových pohybech energií, které se často kryjí s takzvanou „vnitřní zkušeností transgrese“. Luxus, smuteční obřady, války, kultury, zřizování honosných staveb, hry, divadlo, umění, perversní (tj. ne-genitální) sexualita představují řadu činností, které mají (či alespoň původně měly) svůj účel v sobě samých. (VB, 12)

Z energeticko-ekonomické perspektivy je možné interpretovat veškerou činnost člověka (resp. společnosti lidí) podle toho, jak nakládá s přebytkem energie. Podle Bataille existují pouze dvě navzájem se střídající strategie, jejichž pomocí může být přebytek energie (i) účinně odváděn: buď ve formě akumulace (cí) energie (ii), tedy prostřednictvím „smysluplných“ reinvestic, jejichž následkem jsou především procesy růstu, nebo ve formě „smysluplných“, marných vydáních existující energie. (s. 43)

Bataille a Artaud – dva póly nového jazyka

„Není tedy, Hermogene, věcí každého muže dáti jméno, nýbrž jen nějakého výrobce jmen; to je, jak se podobá, ten zákonodárce, který se ovšem vyskytuje mezi lidmi ze všech odborných pracovníků nejřídčeji“ (Kratylos, 389a). Jazyk tu není sám od sebe – někdo ho musel vymyslet. Teorii původců jazyka bylo prezentováno mnoho – např. způsob vyjadřování pocitů, který vynalezli příslušníci kmenových společností před společenskou smlouvou (Rousseau) nebo virus přinesený na naši planetu Hmyzím Trustem (Burroughs). Každý logothetos (i Bataille) vynalezne jazyk toho, o čem se do té doby nedalo mluvit. Když vyrábíme jména, nutíme věci, aby vstoupily do našeho zorného pole. Znak je klíčem k referentu. Referent, kterého nám odhalil Bataille, je popřením sebe sama coby referentu. Jazyk vyrobený Bataillem označuje to, je neoznačitelné, odráží se o svůj referent (a to právě proto, že to není referent) jako gumový míč a dosahuje neobyčejné intenzity tím, že ulpívá sám na sobě. Bataillův jazyk mluví tak, že v pohádce nevyprávíš, ani slovem nevypravíš.

Fakt, že Bataille je vynálezcem jazyka, rozhodně nelze chápat tak, že by bylo legitimní redukovat jeho dílo na Text, k čemuž v současné době až příliš často dochází. Myslitelé, kteří na Bataille navazují, samozřejmě kromě jeho jazyka přejímají do značné míry a problematiku přebytku, prokleté části, která se např. v rámci Derridovy dekonstruktivní strategie mění na koncept „psaní“ a „suplementu“. Bataille je zakladatelem diskursivity. To mj. znamená, že jeho následovníci se nebudou snažit o prostou interpretaci jeho myšlenek, ale že je vstřebají a aktivně přetvoří.

Není bez zajímavosti srovnat v tomto smyslu pozici Bataille a Artauda. Artaud, podobně jako Bataille, se snaží o zachycení jakési mezní zkušenosti, ale na rozdíl od Bataille nám toho o jazyce explicitně říká daleko více. Pravdu těla je nutno vyjádřit adekvátní formou jazyka, tj. gestem. Artaudovi jde o situace, v nichž gesto přestává být akcesorickým znakem doprovázejícím mluvenou řeč, a stává se jakýmsi oblnudně přímým a nezprostředkovaným způsobem vyjadřování, o situace, v nichž gesto nepředstavuje znak duševního stavu, ale jeho výraz v silném slova smyslu. Mohou to být třeba gesta lidí postižených morem nebo pohyb van Goghovy ruky urežávající ucho. I verbální jazyk lze za určitých okolností chá-

pat jako gesto – neartikulované divoké výkřiky nejsou ničím jiným než gestem hlasivek, bezprostředním projevem těla, a nikoliv myslí, jež se v něm skrývá. Na tom je založen princip divadla krutosti. Tělo herce při představení v takovém divadle je tělem bez orgánů. Artaud se přirozeně rozhodl popřít celou tradici evropského myšlení, která se pokouší prezentovat lidské tělo jako hierarchizovanou strukturu, v níž každý prvek má přesně stanovenou funkci a pozici v systému těla. Platón si dal spoustu práce s tím, aby takové tělo vytvořil. Sokrates v dialogu Symposion vypráví v mírně pozmeněné podobě známý Empedoklův mýtus o vzniku lidského těla, a v Timaiovi je s velkou přesností popsán způsob, jakým Demiurgos tvoří jeho orgánovou strukturu. Tělo je řád. Není divu, Koperník a Vessalius uskutečnili své objevy ve stejném roce. Dokonalý (byť nepostihnutelný) řád vesmíru a stejně dokonalý řád lidského těla. Teprve Artaud se rozhodl tuto představu napadnout. Existuje ve dějinách evropského myšlení období, v němž by hovno (nebo chrchel, chcete-li) nebylo pomíjeno mlčením? Ty totiž jakýmsi zvláštním způsobem narušují tělesnou harmonii, nechávají do ní proniknout prvek, který ruší její řád. Bataille popisuje extázi myslí, Artaud extázi těla. Homogenita subjektu je tak narušena ze dvou stran.

Poznámky k četbě Ideen II

Vít Pokorný

Podtitul druhé knihy Idejí k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii zní: Fenomenologická zkoumání k ustavování (Konstitution). Pojem ustavení je a v názvu tři částí, na které je kniha rozdělena: I) Ustavení hmotné přírody, II) Ustavení živé přírody, III) Ustavení personalistické reality.

Co znamená pojem ustavování?

Ideen II jsou Husserlův pokus uskutečnit fenomenologii tak, jak ji rozvrhl v Ideen I, tj. vypracovat všeobecný rozvrh in concreto. Fenomenologie má být metoda, která poskytne evidentní základ každému poznání. Fenomenologie se ptá, jak se jeví, to, co se jeví, jak je

možné, že skutečnost se jeví, a že jevy dávají skutečnost. Právě tento Husserlův pokus ovlivnil jeho nejosobitější fenomenologické následovníky – Heideggera, Merleau-Pontyho, Levinase.

Východiskem celé knihy je kritika přírodovědeckého postoje a hledání jiné možnosti založení vědy. V tomto postoji se svět dává jako objektivní sféra věcí, která je nezávislá na vědomí, spočívá sama v sobě a řídí se objektivními fyzikálními zákony. Přesto jsme ale schopni takovýto svět vědecky poznat, ovládnout a využít. Úspěchy vědy a techniky to dokazují. Podstatným rysem světa přírodovědy je z Husserlova hlediska jeho smysluprázdnost

a bezduchost, tzn. myšlenky, pocity, soudy a hodnoty v něm nemají místo, jsou to jakási subjektivní zdání.

Ovšem svět našeho života, v němž dnes a denně žijeme, eviduje Husserl, přece naopak tyto pouhé prožitky obsahuje jako něco zásadně důležitého. Svět vždy prožíváme jako smysluplný, věci a události pro nás mají hodnotu, chápeme je, pociťujeme jejich příjemné a nepříjemné stránky.

Svět se dává ve vědomí, v prožívání. Vědomí je intencionální, má noeticko – noematickou strukturu. Svět se dává v prožitku, a to vždy v něčem prožitku. Vztah prožitku a prožívaného je korelační, je vzájemným zprostředkováním, vědomí je jen jako vědomí světa a svět je jen ve vědomí.

Husserlova fenomenologie si klade za cíl v jasném nazření ukázat, z jakého základního dění se ustavuje faktický, naivně objektivní, ve skutečnosti však prožívaný svět. Tímto základním děním je bytí prožívající, vědomé bytosti ve světě, jak je patrné z jeho analýzy vnímání, kterou provádí právě v Ideen II.

Husserlovi je vyčítán idealismus, násilné oddělení vědomí od světa, absolutizace vědomí, kartezianismus. Ustavování jakoby mělo znamenat, že vědomí nějakým zázračným, nepochopitelným aktem vychází ze sebe a produkuje předmětný svět. Teorie transcendence v imanenci, tj. teorie, že v čisté subjektivním pohybu vědomí vyvstává objektivní jevový svět, rozpracovávaná v Ideen I, k takové interpretaci jistě svádí.

Je zřejmé, že Husserlova fenomenologická metoda se formovala původně na základě matematických a logických zkoumání, tj. na základě zkoumání takových útvarů smyslu, takových druhů jednoty, které jsou naprosto nesvětské a které odkazují k niterné imanenci vědomí. Zde však Husserl pouze stanovil některé své výchozí principy, které ve svých zevrubných zkoumáních později zjevně modifikoval a rozpracoval do té míry, že byl nucen původní sféru čistě eidetického názoru opustit či alespoň nově pojednat. Již v prvotní fázi Husserlovy fenomenologie platí, že není vědomí odděleného od svého předmětu, není vědomí bez světa a mimo svět, a že ani není světa, který by nebyl prožíván, který by byl o sobě. Po-

kud ano, tak nedává smysl a nelze o něm nejen nic říct, nelze ho ani uvidět, vnímat.

Metoda fenomenologické redukce, tak jak ji Husserl načrtl v Ideen I, je metodou reflexivní. Má znamenat odvrát od světa a soustředění pozornosti na průběhy vědomí, na to, jakým způsobem je určitá danost ve vědomí přítomna a jaké akty vědomí jsou ke každému jevu korelačně vztaženy. Fenomenologické zkoumání tak zprvu probíhá čistě v reflexi na subjektivní průběhy vědomí, v egolgoické sféře, ve sféře osamocené a izolovaného já (solus-ipse).

Fenomenologickým úkolem je ovšem vysvětlit souvislost této egologické sféry, tj. aktů subjektivního vědomí s daností světa jako samostatné skutečnosti (samostatnost skutečnosti je přece také něco, co evidentně spoluutváří naši každodenní zkušenost). Na cestě za vyjasněním tohoto problému pak Husserl říká:

„Solus-ipse nezná žádné objektivní tělo, neví nic o okolní lidstva, neví nic o skutečnosti druhých těl a neví tedy nic o vlastním těle jako o těle srozumitelném druhým, nic o témže světě, který se jeví různým lidem různým způsobem. Pojetí těla má specifickou úlohu pro intersubjektivitu – pojetí věcí v jednom objektivním čase, prostoru, světě“ (Ideen II, § 18, pracovní překlad překladatelské skupiny prof. Koháka)

Fenomenologická problematika je tedy noeticko-noematická, jde v ní o to, vyjasnit, jak je možné vědomí světa a jak je možný svět daný ve vědomí, přičemž jde vlastně o jednu souhrnou tematiku, ne o dvě odlišné úlohy. Pojmem ustavování (Konstitution) se tedy nemíní ani jakési samočinné vznikání, ani nějaké vytváření, ve smyslu autorského vytváření uměleckého díla. Nemíní se jím, že by čistě noetický pohyb osamocené ego cogito sám ze sebe nějakým podivuhodným způsobem vycházel a produkoval předmětný svět. Spíše se jím míní, jak se domnívám, že ve faktickém světě žijí tělesné subjekty či bytosti, a to vždy ve společenství s druhými tělesnými, živoucími, tj. vnímajícími bytostmi. Každá z nich vnímá, zakouší smysluplný, srozumitelný svět, svět „spjatý“ vždy v nějaké formě jednoty, v nějaké formě smyslu. Vjemy určitého spektra barev, vjemy

tvrdosti, čichové vjemy, vjemy tvaru, vjemy zvuků jsou určité formy srozumitelné jednoty a dohromady jsou spjaty opět ve vyšší formě jednoty jakou je např. strom. Strom je pak dán v rámci určitého celku mých zkušeností, v rámci určitého světového okolí, v němž žiji. Formy jednoty zkušenosti závisí na tom, v jakém osvětí (Umwelt) vystupují, působí, jsou přítomné a jsou tak zároveň formami jednoty světa.

Husserl vychází z toho, že je určitá vrstva celkovosti zkušenosti, resp. světa, kterou lze fenomenologicky vykázat, aniž bychom opouštěli egologickou sféru (egoistische či egologische Umwelt, např. §51–52, Ideen II). Je to vrstva pouhých jevů, pouhých prostorových fantomů, které mají téměř totožný smysl jako skutečné věci, ovšem chybí cosi podstatného, totiž právě skutečnost jako tělesná, samozřejmě sdílená realita. Schází jí realita ve smyslu kauzálního propojení s druhými věcmi a pak také napojení na živé, vnímající tělo jako centrum takových kauzalit, jako centrum ustavování, které je zároveň samo jednou z věcí světa, kterou nějak zakoušíme. Egologickou sféru je tedy třeba překročit nejprve k fenoménu živého těla, které je jednou z věcí ve světě a které je zároveň místem bytí živé, psychické a duchovní bytosti. Skrze tělo má být fenomenologicky získána další vrstva celkovosti či jednoty.

Zároveň má prožitek těla svou specifickou úlohu pro intersubjektivitu. Prostřednictvím těla jako fenoménu a jako centra všeho zjevování má být podle Husserla jeden subjekt spojen s ostatními subjekty a na základě tohoto spojení se pak může ustavit společný sdílený svět jako prostor skutečnosti.

„Příroda je intersubjektivní skutečností, a to skutečností nejen pro mě a mé nahodilé bližní, nýbrž pro všechny ty, kteří s námi mohou vstoupit do styku a srozumět se s námi o záležitostech a lidech. Zůstává otevřená možnost, aby do této souvislosti vstupovaly stále nové duchovní bytosti: ale to by museli učinit pomocí těl, která jsou zastoupena v našem vědomí možnými jevy a odpovídajícími jevy v jejich vědomí.“ (Ideen II, § 18, pracovní překlad)

V úvodních paragrafech Ideen II Husserl vyzdvihuje důležitou věc. Každá danost ve vědomí, každý jev, je založen v jiných jemu předcházejících jevech, respektive prožitcích. Zároveň víme, že jevy jsou dány vždy v určité formě jednoty, a tedy v určitých celkových souvislostech, které v posledku odkazují k celku světa. Každý jev se tedy může ukázat jen v jemu předchůdných formách celkovosti. Vedle toho je ovšem třeba dbát na to, že každý, kdo věci ve světě zakouší, je zakouší osobitě, vlastními smysly a jinak než druzí. Přesto však zakouší tytéž věci a tytéž formy jednoty (času – hodina, den; prostoru – daleko, blízko, atp.). Vlastním problémem tu pak je, jak jsou možné konkrétní formy jednoty, jak je možná tato sdílená realita a zda na to lze přijít reflexí průběhů vědomí. Zde pak záleží na tom, co je vědomí.

Otázka však u Husserla nestojí tak, že je teprve třeba zjistit, jak je jednota sdílené skutečnosti možná, teprve ji vymyslet a předvést, jak vzniká v pohybu nějakého základního dění. My s ní již vždy počítáme, žijeme v ní a je tu přítomná. Spíše chceme fenomenologicky určit, jak se tato sdílená skutečnost světa prolíná s intencionálním životem vědomí, jak k sobě obojí navzájem odkazuje a jak jedno není odvoditelné z druhého. A v tom hrají zásadní úlohu fenomény tělesnosti a intersubjektivit. Tělo vystupuje jako mnohoznačné centrum dění – je věcí ve světě a je také místem odkud je svět vnímán; je či může být neživým předmětem a je také živou či oduševnělou věcí; je součástí přírody a je místem přítomnosti mysli; je podstatně jedinečné a rozhodující pro to, kým jako jedinci jsme a je také spojovacím článkem se společenstvím druhých tělesných bytostí. Tělo je tak místem totožnosti a rozdílu zároveň.

Vít Pokorný
student 4. ročníku
filosofie

Ohlédnutí za fotbalovou sezónou 1997/98

Ondřej Petřelka / foto Petr Urban

Po dlouhých letech usilovného pěstování intelektuálních schopností uspořádal Ústav filosofie a religionistiky také dva fotbalové zápasy (31. 10. '97 a 13. 5. '98). Hned na úvod je třeba uvést, že obě akce – a zvláště „předávání medailí“ v libocké „Studni“ – měly velký ohlas.

Protože byl průběh obou utkání zmapován samostatnými referáty (viz Akademická obec 9 / 1998), omezíme se zde pouze na povšechnější úvahy. Malebné hřiště pod Bílou horou bylo svědkem nečekaných událostí. V obou zápasech se totiž ukázalo, že favorizovaný tým studentů byl jen papírově lepší.

V prvním zápase důrazný hráč Benyovszky zasadil studenty do tvrdé reality už v 10. minutě prvního poločasu. V těžkém zápase se studentům podařilo stavovskou čest zachránit až v samém závěru zápasu, kdy šťastně vyrovnal Petr Daniš.

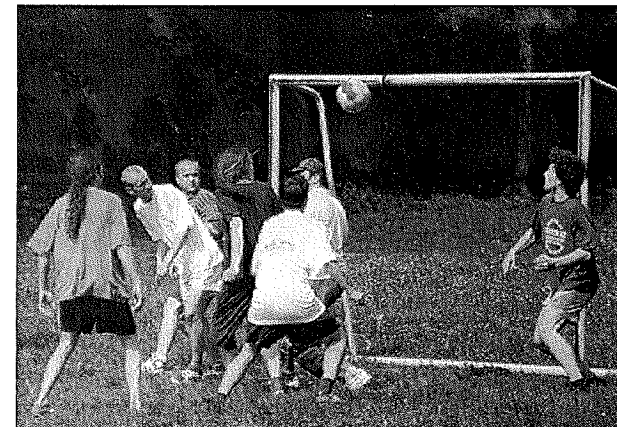
Proti prvnímu zápasu se druhé střetnutí vyvíjelo zcela jinak. První gól, který za studenty vsítil Lukáš Georgiev, byl mnohými vnímán jako příslib spravedlivého zadostiučnění. Po trestném střelení, které vyrovnalo stav na 1:1, však přišla studená sprcha: tým docentů vstřelil 5 gólů (slovy: pět branek) v řadě za sebou! V závěru hry se studenti vybičovali k mohutné ofenzivě a dali všechny tři branky. Skromnou radost z tohoto dílčího úspěchu kalila snad jen ta skutečnost, že jeden z těchto gólů padl do jejich vlastní brány.

Po drtivé výhře docentského mužstva v druhém zápase (7:3) se rozproudila diskuse: Vzhledem k tomu, že se ve fotbale tak nepochybně daří docentům, kteří se jinak cele zaměstnávají filosofií, studenti nevěděli, jakou maximu svého jednání si mají do očekávaného podzimního utkání stanovit – věnovat se co nejvíce fotbalovému tréninku nebo věnovat se rovněž cele filosofii. Nakonec se shodli na dru-

hé variantě, neboť je na základě docentských výkonů zřejmé, že kdo se věnuje filosofii, s přibývajícím časem se zlepšuje a v kopané.

Příkladná koncentrace před rohovým kopem.

Závar před studentskou bránou.

Z hypnagogických kuloárů I.

O. Procin

Kultivace intelektuálního podhoubí je zásadní věc. Intelektuál, který neumí čerpat z blahodárných studnic moudrosti, je bytost neduživá, nevrlá, nevraživá, bez duchovní jiskry, na obtíž sobě a svému okolí. Malé dítě, ztělesněná moudrost, si nechává před spaním vyprávět pohádku. Jak ubohé proti tomu bývá usínání intelektuálovo! Podívejme se na něj, jak leží na svém lůžku, jak se nepokojně převrací ze strany na stranu. Rozkryjme jeho potmělou cerebrální jeskyňku a pohledme, jaké „poklady“ se v ní skrývají. Běda! Jen tíživé bahno zmatených stínů denního pachtění, myšlenková houština a dusivý dým nezkrtných žádostí. V žaludku nestrávený žvanec a srdce škorpením rozechvělé.

Zanechme však prázdně květnatého lamenování (mohlo by nás zradit a prozradit) a položíme si raději otázku (uvědomělejší existence se mohou do otázky postavit, ale lepší a thematu přiměřenější bude, když se do otázky položí): Kolik dnešních intelektuálů vchází ve styk s astrálním (tj. „hvězdným“, „nadpозemským“) jinak než prostřednictvím opojných

látek a žláz s vnitřní sekrecí? Kdo dnes opravdu komunikuje s anděly (tj. posly, vyslanci vyšších světů)? Není třeba být hned theuregem, ale alespoň elementární zkušenost s vyššími a jemnějšími úrovněmi vědomí je pro intelektuála, který se nechce stát otrokem vlastního myšlení, holou nezbytností. Z těžko pochopitelných důvodů se však někteří intelektuálové drží svého rozumu zuby nehty, dokonce tuto obsesi pokládají za ctnost a poslání.

Každou noc, když se na naše víčka snáší sladký spánek, jemně dští houf zázračných vidin. Ve velebném bezčasém toku k nám proudí poselstva tajemných světů kynoucí ozdravnými pozdravy božských gest. Kdo však neumí chodit po špičkách a vrcholcích vědomí, ten se neudrží na lanovém můstku rozepjatém mezi spánkem a bděním a zřítí se do řeky zapomnění, unášející jej k Hádu. Kdo neumí usínat, neumí se ani probouzet. Vstává jako by se z astrálu nechumelilo, upadá do bdělého stavu jako do spánku.

Memento somni.

Krátká úvaha nad jednou recenzí aneb... o tom jak přišel Jacobi zkrátka

Petr Urban

V loňském roce se na knihkupeckých pultech v záplavě všemožných publikací objevila kniha nesoucí nápis: *Jacobi – O Spinozově učení v dopisech panu Mojžíši Mendelssohnovi*. Neznámé jméno autora a nevábně znějící název málokdy přimějí náhodného kupujícího k tomu, aby knihu otevřel, nebo se do ní začel, či aby za ni dokonce zaplatil a odnesl si ji domů. Kniha, které jsou stíženy tímto smutným osudem, leží většinou nepovšimnuty pod vrstvou prachu a těší se nanejvýš zájmu úzkého kruhu odborníků. Tímto způsobem pak často unikají pozornosti běžného čtenáře tituly, jejichž hodnota je leckdy nedocenitelná. To, že není na první pohled patrná či obecně známá je snad

a příznačné. Aby však k jejímu přehlédnutí nedocházelo příliš často, je ve světě duchovních výtvorů zavedena jakási „zpečná vazba“ v podobě kritiky či recenze. Tyto mají, jak se domnívám, pomoci potenciálním zájemcům zahlédnout skryté jádro a vlastní hodnotu čerstvě zpřístupněného díla.

Zmíněná kniha je u nás vůbec prvním vydáním českého překladu ústředních spisů relativně málo známého německého filosofa Friedricha Heinricha Jacobiho, působícího na přelomu 18. a 19. století. Jeho myšlení bývá učebnicově označováno jako „filosofie víry“ či „filosofie citu“. Co se však pod tímto zvláštními výrazy vlastně skrývá, ví dále už jen má-

lokdo. Jacobiho filosofii se u nás obecně věnuje velmi málo pozornosti dokonce a na odborné úrovni. Je například téměř nemožné najít k tomuto tématu jakýkoli článek ve filosofické časopisecké literatuře. Zmíněná loňská publikace tedy sotva mohla mít připravenou půdu pro nadšené přijetí. Reakce na tuto Jacobiho knihu a potažmo na Jacobiho filosofii vůbec jsou, dle mého mínění, názorným příkladem jevu, kdy relativní nezájem kulturní veřejnosti rozhodně není měřítkem skutečné nezajímavosti, nýbrž kdy je daleko spíše měřítkem dosa- vadního neseznání.

Je se ale skutečně v Jacobiho myšlení s čím seznamovat? O tom není poctivým čtenářům jeho prací pochyby. Bylo by na velmi dlouhé lokte, kdybych zde chtěl tento názor dokládat. Překvapivou aktualitu jeho myšlení bych se snad mohl pokusit charakterizovat v několika slovech za pomoci novějšího filosofického jazyka: tematizace fakticity lidského bytí; kritika instrumentálního pojetí rozumu; kritika totalizujícího, pouze vysvětlujícího přístupu ke světu; požadavek „fenomenologizace“ našeho pohledu na skutečnost. Raději bych ale vašemu zájmu doporučil článek B. Sandkaulenové z 17. čísla časopisu *Reflexe*, nebo z cizojazyčných knih například monografii O. F. Bollnowa – *Die Lebensphilosophie F. H. Jacobis*.

Za dané situace byla rádná recenze Jacobiho knihy více než na místě. Její úkol, jak se domnívám, se nabízel sám od sebe. Bylo na snadě, že je třeba poodhalit živé a originální filosofické aspekty zmíněné publikace a upozornit na to, že pod omšelým titulem se skrývají myšlenky schopné promlouvat k dnes stále otevřeným otázkám a být inspirací našeho současného promýšlení skutečnosti.

Nemohu proto zakrýt svůj údiv nad tím, jakým způsobem se své úlohy ujal autor recenze, která se objevila jako první – Martin Hemelík. Recenzovaná kniha vítá v podstatě z pozice historika dějin duchovní literatury. V jeho recenzi najdeme výčet jmen, dat a dějinných okolností vázících se na vznik Jacobiho díla, seznam spisů, z nichž je kniha sestavena, a soupis překlepů a textových chyb. Autor svou recenzi nazývá „informativní“ a předeslá, že se nechce pouštět do „detailních podrobností“. Z kontextu však vyplývá,

že za detailní podrobnost sám přítom pokládá jakoukoli podstatnější zmínku o Jacobiho filosofii jako takové. Jestliže se snad chceme dozvědět, co je vlastně onen Jacobi zač, a zda stojí vůbec za to se dnes jeho myšlením zabývat, nalezneme pouze poznámku pod čarou, sdělující že „základní poučení o vlastní filosofii F. H. Jacobiho“ můžeme hledat například v pracích K. Hammachera. Hemelíkova recenze celkově vyznívá v tomto duchu: Publikaci je třeba přivítat, protože nám „poskytuje především mnoho zajímavých historicko-filosofických informací“ a je „obohacením české historicko-filosofické literatury“. Autor recenze sám sice tvrdí, že význam Jacobiho knihy je ještě „daleko větší a důsažnější“, domnívám se však, že toto tvrzení ve své recenzi vůbec nijak nedokládá.

Zdá se mi, že tato stať Martina Hemelíka zastupuje jistý obecnější způsob přístupu ke starší filosofické literatuře. Její hodnota je spatřována v tom, že je cenným svědectvím a dokladem té které etapy duchovních dějin a v tom smyslu je a nezbytným nástrojem našeho úsilí poznat svou duchovní minulost. Může se však stát, že přes přílišný zájem o historickou hodnotu nějakého díla či přes usilovnou snahu začlenit jej do sítě dějinných souvislostí někdy nezahledneme jeho vlastní svébytnost a hloubku. Pak si její sice umíme zařadit na správné místo do knihovny a při v hodných příležitostech vysypat z rukávu hromadu letopočtů, které se k němu vážou, avšak příliš často už jej neotevřeme. Domnívám se, že tento přístup nemůže být práv velkých filosofických výkonů, mezi něž rozhodně Jacobiho myšlení patří.

Petr Urban
student 4. ročníku
filosofie

Redakce si dovoluje upozornit, že autor napsal také vlastní recenzi Jacobiho knihy pro časopis *Reflexe*, číslo 19.

Úvaha nad knihou Roberta Spaemanna „Základní mravní pojmy a postoje“

Ivan Landa

I.

Spaemannova kniha se objevila v době, kdy je knižní trh zavalen knihami zabývajícími se etikou (politiky, vědy, náboženství, životního prostředí, podnikání atd...). Zůstala, na rozdíl od výše zmíněných knih, bez povšimnutí a po několika měsících po svém českém vydání se objevila v regále se zlevněnými knihami vedle rodokapsů. Přitom je Spaemannova kniha, s učebnicí etiky A. Anzenbachera a Rickenovou Obecnou etikou, jedna z mála solidních knih věnovaných etice v českém jazyce. Je to lehce napsaný (jednalo se původně o improvizované přednášky pro Bavorský rozhlas), instruktivní text, který je inspirativní, poučný... a teď a levný.

Celá kniha je rozdělena do kapitol, snažících se z různých hledisek zkoumat otázku: Co je dobré? To je otázka aktuální a o to obtížnější.

Konkrétnost otázky Spaemanna neomezila natolik, aby otázku nepoložil trochu jinak, totiž: Co je „dobré“? Co míním slovem „dobrý“, a kdy jej používám? (čímž se zabývá I. kap.) V těsné blízkosti otázky po dobrém stojí fundamentální otázka, kterou si klade každý: jak žít? Lze se dokonce ptát, není-li otázka po dobru vlastně otázkou po dobrém životě. To, jak žijeme určuje z velké části výchova, která nás vybavuje schopnostmi vzdorovat realitě (o tomto II. kap.). Volba toho, jak vlastně žít, si žádá rozhodnutí, které zakládáme na tom, co chceme. Co ale chceme? Tím určujícím při našem rozhodování, v našem jednání, aby bylo „čitelné“, v jasném nahlédnutí jeho možných podob, je vzdělání. (III. kap.) IV. kapitola rozebírá tezi, že pro dobrý způsob života hraje důležitou roli hodnotový cit, čili schopnost naplňovat skutečnost

smysluplnými obsahy. Touto skutečností je život s ostatními lidmi k nimž chceme „být spravedliví“. V páté kapitole se probírá rozdíl mezi deontickou a teleologickou morálkou. VI. kapitola se zabývá tezí, že to, co máme činit, nám říká svědomí. Dobré, jak pokračuje v úvaze VII. kapitola, nemůže být nic, co činíme proti svěmu svědomí. Závěrečná kapitola uzavírá „újezd“ v místě první otázky, otázky po dobru. Předmětem etiky je jednání, spočívající v zaujímání určitého postoje ke skutečnosti (lze jednat jako fanatik, cynik, jako ten, kdo je smířený se světem).

II.

Slova „dobrý“ používáme dnes a denně. O něčem mluvíme jako o dobrém, je-li to dobré pro nás, nebo pro někoho jiného. U lékaře, v bance, ve škole, všude slyšíme: „bude dobré, když...., pokud chcete...“ (slova dobrý používají jak ekonomové, učitelé, tak a zloději, násilníci atd.). V běžném životě používáme mnohá adjektiva ve smyslu dobrý. Takto užíváme přídavných jmén „zdravý“, „bohatý“, „chytrý“. Britský filosof G. E. Moore mluvil o tzv. naturalistické chybě, která je založená na mylném ztotožnění slov „zdravý“ a „dobrý“, jímž bychom dostali tautologii: zdraví je zdravé. Sám Spaemann míní slovem dobrý „určité hledisko“, pod něž se řadí všechna ostatní hlediska (viz I. kap.). Naturalistická chyba pak spočívá ve stavění některého z oněch mnoha hledisek naroven „určitému hledisku“, jehož jsou ony aspektem (vedou nás k tomu, abychom vůbec něco chtěli, natož pak dobro).

Slova dobrý užíváme, podle Spaemanna v konkrétní situaci („dobré“ pro nás, určitého hlediska) nebo v absolutním smyslu (že něco je vždy dobré). Zkoumání

etiky tak osciluje mezi dvěma morálkami: anarchistickou a autoritářskou.

Řídíme-li se anarchistickou etikou, chceme to, co je pro nás nějak dobré (jednáme tak a tak, protože se nám chce; jednáme dobře, protože se nám chce). Podle Spaemanna je toto stanovisko krajně amorální, s otupenými schopnostmi rozlišovat mezi mezi lepším a horším jednáním (srov. jednání M. Kolbeho, jednání jeho kata). Říká-li někdo „zachtělo se mi“ nebo „až se mi zachce“, vyjadřuje tím lhostejnost vůči sobě, libovůli vůči druhým, a tím vlastně neschopnost vést svůj život. Především ale dokazuje, že se ještě nestal člověkem. Stát se člověkem je proces, který nazýváme výchovou, vzděláváním, učením. Princip slasti, jak by řekl Freud, konfrontujeme s principem reality, to co chceme s tím, co můžeme (právě výchova nás „přivádí“ k realitě). Získáváme záliby, třídíme hodnoty. Zkrátka, učíme se rozlišovat, učíme se řídit tím, co opravdu chceme a nikoli tím co se nám prostě zachtělo.

Autoritářská morálka naopak tvrdí, že by se měl člověk řídit vládnoucí morálkou [Spe; str. 14]. To, že se člověk narodí do určité společnosti s tradicí a normami, předpokládá výchovu v duchu tradičních norem (katolík odsuzuje potrat, někdo, kdo není muslim, odsoudí obřezávání dívek v Egyptě). Tzn.: člověk, jenž se vždy rodí do společenství lidí držících se jistých norem, se učí (což je záležitost výchovy, vzdělání) přijímat vládnoucí konvence společnosti, ve které žije. Pokládá je v daném časoprostoru za absolutní, a tím vlastně odmítá morálky vládnoucí jinde. Odmítá je buď tím, že je nebere na vědomí, nebo tím, že je násilím napadá, vnucuje jiným svou morálku či jiné odvrací od toho, aby žili podle té své.

Tvrdí-li někdo, že se každý člověk má řídit morálkou, „která vládne v jeho společnosti“ [Spe; str. 14], není si vědom, podle Spaemanna, následujícího:

1. existují také pluralistické společnosti, kde si konkurují víc než jedna mo-

rálka. Ke které se přiklonit a která je tudíž ta vládnoucí?

2. jako příkladně (příklad vládnoucí morálky) může být považováno jednání proroka či revolucionáře. Ten se ale právě vzeprel proti absolutní morálce své doby. Máme se přizpůsobit tradici, které on se odmítl přizpůsobit, nebo se máme přizpůsobit jeho nepřizpůsobení, nebo se konečně nepřizpůsobit ani jednomu ani druhému?

Speaman tvrdí, že jak systémy norem, které, jak jsme výše zevrubně probrali, „člověka vystavují cizím ustanovením“ (splnění jeho osobních přání podmiňují dodržením těchto stanovených norem), tak ty, které „jej vystavují jeho svěvoli“, jsou nepřirozené. Přirozené jsou naopak ty, které „napomáhají, abychom dosáhli toho, co v základě chceme“ (2. kap.).

III.

Co ale chceme? Již staří Řekové věděli, že kdybychom to věděli, tak bychom také věděli, co je dobré. Jisté věci děláme kvůli jiným. Proč chceme být zdraví, vzdělaní, umět hrát na hudební nástroj? Motivuje nás starost a péče o druhé, ale konec konců a o sebe sama, totiž o vše co se nás týká. Učíme se hrát na housle, abychom někoho potěšili, nebo že nás to prostě baví. „Učit se“ znamená začít se zajímat o něco jiného než sám o sebe, znamená to „mít zájmy“. Právě vzděláním je člověk vyváděn z animálního zaujetí sebou samým (str. 33). Lidmi se nerodíme, ale „stáváme“.

Tento proces „stávání se člověkem“ je určován výchovou, vzděláním, konečně i vlastním jednáním. Učíme se tak rozlišovat a třdit, vést svůj život, šlechtit cit pro hodnoty, být spravedliví ke druhým, rozhodovat kdy jednat, jak jednat dobře, důvěřovat, smířovat se, milovat. V tomto smyslu jsme vychováni po celý život. Po rodičích nás vychovává realita, která, pokud jsme si ji vědomi a přijímáme ji, nám klade odpor, bez jehož překonávání by ži-

vot ztratil na obsahu. Člověk je totiž bytosť, ktorá potrebuje pomoci, aby sa stala tím, čím sama od seba vlastne je (str. 68).

Abychom se naučili mluvit, potrebujeme byť vedeni Nedospíváme k jazyku sami od seba. Učíme se nějaký existující, používaný jazyk, který je normován „gramatikami“ a „mluvnicemi“ (je to sociální produkt). Přesto, samotným užíváním, díky oblasti kde žijeme, mluvíme jiným než normovaným jazykem. Naše promluva, jak by řekl de Saussure, se liší od jazyka. Stejně jako člověk, který nikdy nebyl účastníkem komunikace, nemůže dojít k vlastní řeči, tak člověk, žijící v nedobrych podmínkách, (jaké jsou ale ty dobré?) nemůže v důsledku své deprivace dospět do bodu, kdy si uvědomí že život má smysl, a že stojí za to se učit, mít záliby, vnímat hodnoty. Dítě se učí nějakou řeč, která je pro něj v ranné fázi vývoje médiem pravdy. Zároveň se užíváním řeči dovídá, že řeči lze pravdu také zakrýt. Lze lhát a v mnoha případech se to i vyplatí. O tom, co smí činit a co ne, se dítě dovídá prostřednictvím imperativů, rad, poučení, jejichž nedodržení je ve větší či menší míře sankcionováno.

Vzdělání probíhá na dvou úrovních. Nejprve na úrovni jazyka. Dítě se učí nějakou řeč, která je pro ně v ranné fázi vývoje médiem pravdy. Zároveň se užíváním řeči, dozvídá, že řeči lze pravdu také zakrýt. Lze lhát a v mnoha případech se to a vyplatí (viz. L.Wittgenstein: proč máme říkat pravdu, když je pro nás výhodnější lhát?). O tom, co smí činit a co ne, se dítě dovídá prostřednictvím imperativů, rad, poučení, jejichž nedodržení je ve větší či menší míře sankcionováno.

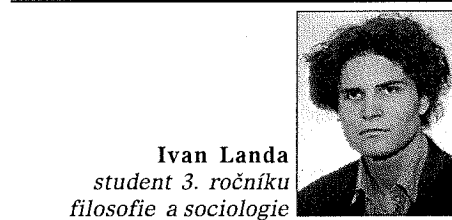
V začátku čtvrté kapitoly se probírají možné námitky proti tezi, že pro dobrý život má fundamentální význam hodnotový cit. Jedna z námitek tvrdí, že jde v podstatě o analýzu jazyka. Jsme totiž vázání na nějaký slovník hodnot, který získáváme v počátečních fázích vývoje, pomocí něhož jsme schopni rozlišovat. Větší záliba v jednom spíše než v druhém není sama používáním tohoto slovníku. Hodnotový náhled, umožněný hodnotovým citem, je

předpokladem veškerého souzení. Je mnohem spíš motivem jednání. V momentu, kdy zvažujeme všechna pro a proti nás tento „náhled“ obrací od vnitřní úvahy k jednání. Spe. tak formuluje námitku proti utilitarismu: člověk musí jednat dříve, než se dosáhne všeobecné shody o tom, co je správné a co nikoliv (než dohlédne k posledním možným důsledkům jednání) (IV. kap). A jeho jednání bude potud dobré, pokud bude respektovat skutečnost. V zásadě se chceme mít dobře. To, že se nelze mít dobře napořád je prvním z kroků k respektování skutečnosti.

IV.

Stejně jako člověk, který, chce-li zavést nové slovo do jazyka, vypustí toto slovo do běžné promluvy, v níž se pak buď osvědčí a bude normováno, nebo neosvědčí a zanikne, tak také ten, kdo chce povýšit určité přesvědčení na mravní pravidlo, se jistým způsobem chová a zkušeností zjišťuje, zda se chová adekvátně skutečnosti, lidem a věcem. Spaemannova knížka potvrzuje, že otázka po správném jednání, které by jiným neškodilo, je otázka, kterou si pokládá za život každý, protože vše, čím se dlouho zabýváme jakoby samozřejmě, v nás časem začne vzbuzovat otázky.

Spaemann, Robert: Základní mravní pojmy a postoje, Praha, Svoboda 1995, 91 str, přel. K.Hlavoň, 1. vyd.

Ivan Landa
student 3. ročníku
filosofie a sociologie

Pozn. redakce: máme štěstí! Vychází další Spaemann: Štěstí a blahověle (OIKOYMENH)

Studentská anketa ÚFaR

Koncem letního semestru '98 probíhala na našem ústavu anketa studentů filosofie, týkající se zaměření, rozsahu, průběhu studia a studijních podmínek vůbec. (Anketu po poradě s prof. Kohákem připravil a sestavil Jakub Čapek a výsledky zpracovala Lenka Sýkorová.) Do 27.6.98 jsme nasbírali 32 odpovědí studentů, jejichž profil zachycují tabulky A až G. Z dalších výsledků z tabulek 1 až 22 plyne, že pro nás, studenty, je optimální pojetí studia filosofie živým problémem, jenž by však každý řešil úplně jinak než všichni ostatní. Fakt, že naši respondenti, projevíli tak velký zájem o zkvalitnění studia, přičítáme jejich zálibě ve filosofii jako takové (odtud zřej-

mě ony převážně kladné odpovědi na otázky 16., 19. a 20.)

Podrobnější rozpis výsledků spolu s připomínkami k jednotlivým otázkám předáme rovněž vedení ústavu a pokusíme se do příštího čísla zařadit krátké komentáře nebo hodnocení výsledků doc. P. Koubou.

Kvůli rozsáhlosti slovních vyjádření k hlavnímu přínosu a nedostatkům studia na ÚFaR v poslední části dotazníku zde uvádíme jen nejčastější nebo nejzajímavější názory - k ostatním se vrátíme příště. Nepoměr mezi počtem uváděných kladů a záporů je přibližným odrazem skutečného počtu připomínek k jednotlivým otázkám.

Výsledky ankety:

A) Jsem studující ročníku (1., 2., 3., 4./5., J-jiného, ? - chybí):

<60	<120	>120
30	1	1

1.	2.	3.	4./5	J	?
6	6	8	8	3	1

E) Jsem (M - muž, Ž - žena):

M	Ž
22	10

B) Sleduji studium (D - denní, E - externí, J - jiné):

D	E	J
31	0	1

F) Spadám do věkové skupiny (<20-do 20 let, <25 - do 25 let, <30 - do 30 let, >30 - nad 30 let)

<20	<25	<30	>30
4	25	2	1

C) Sleduji obor (1o - jednooborová filos., 2o - dvouoborová filos., ?o - jiný obor):

1o	2o	?o
18	10	2

G) Mám běžně k dispozici (PC - počítač, S - psací stroj, ? - chybí):

PC	S	?
25	5	2

D) Cesta na fakultu mi trvá (<60 - méně než 60 min., <120 - méně než dvě hodiny, >120 - více než dvě hod.):

Vysvětlivky:

- naprosto nesouhlasím (-2)
- spíše nesouhlasím (-1)
- 0 ani ano, ani ne (0)
- + spíše souhlasím (+1)
- ++ jednoznačně souhlasím (+2)
- ? chybějící odpověď
- # průměr + / -

1. Program studia mi byl od začátku zcela jasný.

--	-	0	+	++	?	#
7	11	2	9	1	2	-0,47

2. Pracovníci Ústavu mi na mé administrativní otázky poskytli jasné, jednoznačné odpovědi.

--	-	0	+	++	?	#
3	6	11	11	1	0	0,03

3. Rozpis administrativních postupů a požadavků byl vždy kdispozici.

--	-	0	+	++	?	#
7	9	7	6	2	1	-0,41

4. Jednotlivé přednášky/semináře organicky zapadají do celku studia.

--	-	0	+	++	?	#
3	8	6	11	2	2	0,03

5. Chybí mi větší počet přehledových orientačních přednášek.

--	-	0	+	++	?	#
7	6	3	11	4	1	-0,03

6. Chybí mi větší počet intensivních, úzce zaměřených seminářů.

--	-	0	+	++	?	#
3	11	5	6	7	0	0,09

7. Chybí mi semináře, kde bych se učil/a překládat.

--	-	0	+	++	?	#
6	11	4	4	7	0	-0,84

(Zmíněny byly tyto jazyky: 3x něm., 3x franc., 2x řeč., 2x lat., 2x angl., 1x finš.)

8. Snabídkou literatury vnaší knihovně jsem spokojen/a.

--	-	0	+	++	?	#
6	8	8	10	0	0	-0,69

9. Výpůjční hodiny vknihovně zcela dostávají mým potřebám.

--	-	0	+	++	?	#
1	1	4	10	16	0	1,22

10. Čekáním na zkoušky jsem strávil/a jen přijatelné minimum času.

--	-	0	+	++	?	#
3	5	2	12	9	0	0,69

11. Studovna svým prostorem plně vyhovuje potřebám studentů.

--	-	0	+	++	?	#
6	7	5	10	4	0	-0,03

12. Učební prostory plně vyhovují potřebám studentů a vyučujících.

--	-	0	+	++	?	#
7	10	8	4	2	1	-0,51

13. Prostory pro konzultace a individuální práci s vyučujícími plně vyhovují.

--	-	0	+	++	?	#
6	13	5	5	3	0	-0,44

14. Já, jakožto studující, bez váhání upozornuji vedoucího a pracovníky Ústavu na své potřeby a na to, co se mi nelíbí, s čím nesouhlasím.

--	-	0	+	++	?	#
6	12	8	6	0	0	-0,56

15. Pracovníci Ústavu pružně reagují na mé připomínky.

--	-	0	+	++	?	#
1	6	14	6	1	4	0,00

16. Na zvolené kurzy chodím pravidelně. Vynechám nanejvýš jednou vsemestru.

--	-	0	+	++	?	#
5	11	2	8	4	2	-0,17

17. Vynechám nanejvýš třikrát vsemestru.

--	-	0	+	++	?	#
6	9	1	3	9	4	0,00

18. Vynechám více než třikrát vsemestru.

--	-	0	+	++	?	#
14	3	3	3	6	3	-0,59

19. Na semináře jsem obvykle dobře připraven.

--	-	0	+	++	?	#
1	2	9	19	1	0	0,53

20. Seminářů se aktivně účastním.

--	-	0	+	++	?	#
2	4	7	15	4	0	0,47

21. Požadavky katestacím pokládám za odpovídající.

--	-	0	+	++	?	#
3	4	11	12	2	0	0,19

22. Průběh zkoušky pokládám za odpovídající.

--	-	0	+	++	?	#
2	3	12	12	2	1	-0,15

Co považujete za nejlepší stránku Ústavu a studia na něm?

- volnost ve výběru přednášek a volbě zaměření
- různorodost nabízených kurzů
- umožnění studia každému a bez námahy

Co považujete za nejnaléhavější nenaplněnou potřebu Ústavu a studia na něm?

- neumožňovat studium každému a bez námahy
- zprůhlednit dosud nejasnou koncepci rozsahu a obsahu studia
- vytvořit orientační seznamy literatury a okruhů k PZK a SZK
- zlepšit komunikaci studentů a pedagogů
- vybavení knihovny relevantní literaturou
- omezit orientaci nabídky kurzů na fenomenologii (a „Sein und Zeit“ zvlášť)
- nedostatek základních přehledových přednášek z dějin filosofie (a až na ně navazující z kousku z reálií)
- vytvoření kvalitního studijního plánu, jenž by se několik let neměnil a omezit tak chaos vpožadavcích na studenty
- alespoň přibližně sjednotit požadavky k atestacím mezi jednotlivými pedagogy
- vést studenty k práci s textem primárním a vlastním (málokdo podrobně čte a opravuje práce studentů, jak se to tedy máme naučit?)

Lenka Sýkorová
studentka knihovnictví

Zprávy z knihovny – práce studentů ÚFaR

V tomto oddílu podáváme základní informace o postupových, bakalářských nebo diplomových pracích studentů našeho ústavu za poslední období.

Kromě jména autora, názvu práce, přibližného údaje o vzniku (předložení) práce a počtu stran zde hodláme stručně nastínit obsah díla a to buď použitím názvů kapitol, výňatků obsahových analýz textu zposudku vedoucího práce (VP) nebo oponenta (OP) anebo pomocí obojího.

Všechny „inzerované“ práce spolu s plným zněním posudků jsou dostupné v knihovně k presenčnímu studiu (kopírovat lze jen se souhlasem autora).

Postupové práce

Daniš, Petr: Pojetí druhého u Husserla, Heideggera a Lévinase. Květen 1998, 33 s. VP, OP (?) – doc. P. Kouba, mgr. M. Petříček

„Autor především svými analýzami (textově spolehlivými) dokládá, že problém druhého u Husserla, Heideggera a Lévinase není okrajový, že však současně u všech tří myslitelů zaujímá zcela specifické postavení: U Husserla jako odkaz k problematickému ‚kartezianismu‘, u Heideggera jako fenomén zčásti překrytý dominantní ontologickou tendencí a u Lévinase naopak jako klíč ke kritickému zhodnocení fenomenologie a fundamentální ontologie...“ (mgr. M. Petříček)

Prčin, Ondřej: O povaze snu. Květen 1998, 27 s. VP – dr. K. Thein, OP – doc. Z. Kratochvíl

- Hledání kritéria odlišujícího bdění od snu
- Život jako sen
- Sen a tělesnost
- Sen jako přístup k božskému
- Skutečnost snu

„...Autor [...] cituje celou řadu myslitelů od Hérakleita a Platóna přes Descarta a Kanta až po Nietzscheho a texty orientované fenomenologicky. Jakkoli je v tomto ohledu jeho znalost problematiky imponující, těžiště předložené práce neleží v historickém přehledu [...]

Základním problémem práce se tak v jistém smyslu stává sama možnost přechodu mezi jednotlivými popisy snové zkušenosti a jejich nikoli „výkladem“, nýbrž teoretickým uchopením...“ (dr. K. Thein)

Stejskal, Tomáš: Smysl principu Boží pravdivosti a pojem Boha v Descartových „Meditacích“. Květen 1998, 33 s. VP – dr. L. Benyovszky, OP – prof. E. Kohák

„Úkolem předkládané práce je pojednání ‚motivů Boha‘ (s. 3) ve smyslu určení ‚místa a role‘ tohoto ‚pojmu vDescartově konstrukci‘ (s. 3). Jako pro splnění úkolu rozhodující je viděno zodpovězení tří otázek:

Jak máme rozumět principu Boží pravdivosti vzhledem k radikalismu Descartova filosofického východiska?

Jak se k sobě mají první a nezpochybnitelný výdobytek procesu dubitace, evidence ‚ego sum‘, a idea Boha?

Lze si vysvětlit rozpor mezi myšlenkou obmyslného Boha, jenž ‚[...] může způsobit, abych se mýlil dokonce a ve věcech, jež [...] nahlížím... co nejzřetelněji‘ a skutečností, že... kdykoliv pronáším... větu ‚já jsem, já existuji,‘ je vždy nutně pravdivá?“ (dr. L. Benyovszky)

Vitteková, Alice: Problém svobody a člověka ve filosofii N. A. Berďajeva. Květen 1998, 46 s. VP – dr. I. Mesnjankina, OP – prof. I. Tretera

- Vliv F. M. Dostojevského
- Pojetí člověka svobody (Bůh a svoboda; svoboda a tvorba) u N. A. Berďajeva

„... na začátku se [A.V.] zastavuje u vlivu Dostojevského na tvorbu Berďajeva. Filosofické názory Dostojevského [...] nesmírně ovlivnily celou skupinu ruských filosofů blízkých existencialismu a personalismu. A právě tady autorka práce se velmi správně orientovala na Legendu o Velkém inkvizitorovi z románu Dostojevského Bratři Karamazovi, [...] která] přibližuje Dostojevského k filosofickému zkoumání lidské osobnosti na složitých cestách volby [...] mezi svobodou a nesvobodou...“ (dr. I. Mesnjankina)

„Filosofa vytváří pohyb, který nepřetržitě probíhá od vědění k nevědomosti, od nevědomosti k vědění, a jakési spočinutí v tomto pohybu ...

Maurice Merleau-Ponty, Chvála filosofie

Výsledky pohybu v síti

Vít Pokorný

Zde chceme zveřejňovat výsledky konkrétních pohybů a zastávek v elektronickém meziprostoru, zajímavé adresy, technické rady a úvahy o smyslu internetu, které nám nabídne sama síť či naši přispěvatelé.

Napoprvé jsem se rozhodl hledat sekundární literaturu k druhému dílu Husserlových Ideí, jelikož se jimi právě zabývám. „Ideen II“ je ovšem velmi rozsáhlá kniha a je v ní soustředěno mnoho témat: tělesnost, intersubjektivita, motivace – svoboda, teorie já, fakticita, přirozený svět, fenomenologické založení vědění.

Hledal jsem proto literaturu přímo spojenou s heslem „Ideen II“ a potom jsem se blíže zaměřil na heslo – tělesnost (Leiblichkeit, corporeity).

Možností, jak postupovat je několik:

I. Obvykle, když ještě neznáte žádné adresy, se začíná na nějakém všeobecném hledači. Nejznámější jsou asi tyto:

- Altavista (www.altavista.com)
- Yahoo (www.yahoo.com)
- Amazon (amazon.digital.com)
- Seznam (www.seznam.cz)
- WebCrawler (www.webcrawler.com)

Na těchto hledačích je na první straně nabídka témat jako jsou kultura, zábava, vzdělání, obchod, noviny, atp. a také nějaký vyhledávací program (search engine). Buďte přes onen seznam nebo zadáním vašeho hesla, které musí dost obecné, se vám otevře nabídka spojení např. na filosofické stránky anebo, což je v případě pátrání po bibliografii lepší, na univerzity či knihovny. Postup je v zásadě ten, že buď zadáváte hesla hledacímu programu nebo postupně odklikáváte ze stále se specifikující nabídky, ta, která se vám zamlouvají, dokud se nedostanete někam, kde už

nebudou jen spojení na jiné stránky, nýbrž skutečné informace, o které vám jde.

Myslím, že v Yahooovi jsem zadal hledacímu programu heslo libraries. Ukázala se mi nabídka všemožných druhů elektronicky přístupných knihoven. V ní jsem zvolil heslo Academic libraries. Ukázal se mi seznam přístupných akademických knihoven na Internetu. Zvolil jsem Cambridge University library. Tam se mi ukázal vyhledávač, kterému jsem zadal heslo philosophy. Jeho pomocí jsem byl přenesen na stránku Philosophical faculty Library, kde jsem odkliknul heslo www.catalogue a z jeho nabídky pak heslo main catalogue. Tam se mi ukázal vyhledávač, který chtěl zadat titul, autora či předmětné heslo (podobné je to u všech knihoven, nakladatelství, e-knihkupectví). Nejprve jsem zkoušel heslo Ideen, pak Husserl a pak phenomenology. Výsledky byly poměrně zajímavé, není však snad třeba je zde všechny zveřejňovat.

II. Další možný postup je použít speciální filosofické vyhledávače, kterých je sice přebytek, ne všechny jsou ale kvalitní.

Kvalitní informace o filosofii nabízejí v principu pouze www stránky zřizované univerzitami či profesionálními spolky filosofů jako je např. American Philosophy Association a jiné. Přes obecné hledáče se můžete dostat, sledujete-li heslo filosofie a neznáte-li ještě žádnou konkrétní adresu, někam, kde vám bude nabídnuto heslo Guides in philosophy. Na to kliknete a patrně se vám ukáže nějaká nabídka. Za nejlepší z těchto specializovaných filosofických průvodců považuji rozhodně Guides in philosophy on Internet by Peter Suber (označovány jako Matka všech průvodců), který je na domovské stránce Uni-

versity of Earlham z amerického Ohia, kterou najdete na adrese:

www.earlham.edu/~peters/philinks

Tento průvodce nabízí asi 30 stánkový katalog všemožných internetových adres (www, gopher, e-mail, ...), který je rozčleněn na jednotlivé úseky – philosophers, Projects, E-texts, bibliographies, Associations, topics, Je tedy jen na vás, na který z nich se podíváte. V úseku philosophers jsem hledal v seznamu jméno Husserl a našel jsem tyto odkazy: The Husserl Page, The Husserl Database, Husserl Archives, Husserl. Husserl Archives je gopherovská adresa, kde je vám nabídnut vyhledávací program, v současnosti se ale opravuje, takže nereaguje. The Husserl Database je soubor výsledků hledání v textové databázi Husserlových textů pomocí určitých klíčových slov, umístěný na jakémsi japonském serveru, vyhledávání je řízeno velmi složitými pravidly, pro specializovanou práci je to zřejmě výborné. Za nejlepší považuji The Husserl Page, jejíž adresa je „www.mesa.colorado.edu/~bobsand/husserl.html“.

Zde je spousta odkazů na literaturu – na kompletní vydání Husserlian u Kluwer Publishers na adrese „kapis.www.wkap.nl“, na řady fenomenologických edic, časopisů, sborníků, fenomenologických organizací. Je tu bibliografie Husserlových prací v originále a v překladu a pak jsou tu dva odkazy, po jejichž stopě jsem se vydal – Library of Congress Catalogue a CARP (Center for Advanced study in phenomenology), kde lze nalézt fenomenologickou originální, překladovou a sekundární literaturu od Husserlovy Filosofie Aritmetiky až do roku 1997 (hodně orientovanou na Sartra, Simon de Beauvoir, feminismus a současnou americkou fenomenologii, také na Schellera, Steinovou, vynechání jsou zásadní němečtí a francouzští autoři). Pro své účely jsem si tam pak opět vybral více knih, uveřejnění jejich seznamu by zde však zabralo příliš mnoho místa.

The Husserl Page také nabízí seznam sekundární zdrojů zaměřený na Husserlovy současníky – Becker, Celms, Fink, Landgrebe, Heidegger, Pfänder, Steinová, Cairns, Schutz, ..., zde jsem si vybral tyto knihy:

The Husserl Page – Secondary sources – Husserl s contemporaries

- 1982. Faktizität und Individuation: Studien zu den Grundfragen der Phänomenologie. Hamburg: Meiner. L. Landgrebe

- 1948. Philosophie der Lebensziele: aus dem Nachlass. Herausgegeben von Wolfgang Trillhaas. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. Alexander Pfänder

- 1967. Phenomenology of willing and motivation and other phaenomenologica. Trans. by Herbert Spiegelberg. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1967. xxvii, 98 p. 24 cm. Pfänder

A pak je tu zmíněný odkaz na Library of Congress, kde jsem hledal pod heslem Ideen II a také pod heslem Leiblichkeit, výsledky byly opět celkem uspokojivé.

Přes odkaz Wegweiser durch die Husserl-Literatur jsem se z The Husserl Page dostal také na německou stránku Freiburg on-line catalogue. Zde je opět k dispozici vyhledávací program, do něhož jsem zadal heslo leiblich. Ukázalo se mi malé menu s odkazy na leiblich, leibliche, leibliches, Leiblichkeit. Pod heslem Leiblichkeit jsem si pak vybral další čtyři knihy. Adresa Freiburg:

www.ub.uni-freiburg.de

Podobným způsobem by se pak dala jistě najít ještě spousta další bibliografických a životopisných údajů, článků, textů některých knih atd. Obzvláště, kdyby se člověk uměl v Internetu umět lépe pohybovat. Je-li snad mezi čtenáři tohoto časopisu někdo takový a má-li snad dokonce k dispozici podobné výsledky hledání, případně užitečné technické rady ohledně zacházení s Netscapem či jiným softwarem, stahování textů, atp., byli bychom rádi, kdyby se oně s ostatními prostřednictvím tohoto časopisu podělil.